

Aikanyrjähdyksestä Oblomoviin – ajan moninaiset muodot

■ Hohhoijaa. Että työstä, levosta ja väsymyksestä pitäisi vielä ennen lomaa kirjoittaa. Ja jonkun pitäisi siitä kesälomallaan jaksaa lukea. Olen kevään mittaan vastaanut pari kertaa Tilastokeskuksen Suomen Gallupilla teettämään työaikakyselyyn, jonka yhteydessä minulle on konkreettisesti valjennut, miten jakautuneita Suomen työmarkkinat ovat. Kyselyssä kartoitetaan työsuhteen kestoa, työaika ja ajankäyttöä. Kysymyspatterissa tiedustellaan muun muassa työntekijän halukkuutta tehdä pitempää työviikkoa, mikäli siihen tarjottaisiin mahdollisuus. Kysymyksen herättämä ahdistus palautti mieleeni muutama vuosi sitten ilmestyneen Raija Julkusen, Jouko Nätin ja Timo Anttilan tutkimuksen *Aikanyrjähdys. Keskiluokka työn puristuksessa* (Vastapaino 2004), joka osoitti, että pitkälle koulutettujen ihmisten työaika on venynyt keskimäärin yhden kokonaisen työpäivän verran viikossa. Työ on vallannut leijonanosan elämästä eikä yksiselitteistä rajaa työn ja yksityiselämän väliltä löydy.

Julkusen, Nätin ja Anttilan kirja oli heti tuoreeltaan koskettava lukuelämys – osittain siitäkin syystä, että sen mukaan pisintä työaika näyttivät tekevän korkeakoulujen opettajat. Kirjaa lukiessani huomasin nyö-

kytteleväni, että näinhän se on, ihan kuin minusta kirjoittaisivat. Haastateltavat olivat sitoutuneita työhönsä, he pitivät pitkää työpäivää ja kotiin tuotavia töitä normaalina asiana, mutta samalla jossain mielen sopukassa kaiversi ajatus muun elämän liudentumisesta työn reunamille.

Työuupumuksesta on tiedotusvälineissä kirjoitettu uupumukseen asti, enkä aio tässä jatkaa koulutetun keskiluokan työaikojen taivastelua sen enempää kuin työn puutteen aiheuttamaa väsymistä ja epätoivoa koskevaa kauhisteluakaan. Historiallisen Aikakauskirjan asiana on ehkä ennemmin kysyä, miltä puhe tietotyön eetoksesta tai työn rajattomuudesta ja terveyshaitoista kuulostaa, kun asiaa tarkastellaan pitemmästä perspektiivistä. Millä tavalla työ, lepo ja väsymys taipuvat historiantutkimuksen teemoiksi? Mitä annettavaa historiantutkijoilla on työtä, väsymystä ja vapaa-aikaa koskevaan keskusteluun?

*

Kun Historiallisen Aikakauskirjan toimitus esitti avoimen kirjoituskutsun temasta Työ, lepo ja väsymys, mielessämme olivat monet vanhempien aikojen ja uuden ajan alun tutkimusteemat, joiden ajattelimme avaavan

kiinnostavia näkökulmia keskusteluun työstä, vapaa-ajasta ja niiden suhteesta. Jostain syystä kutsu ei tuottanut kasapäin artikkeleitarjouksia esimerkiksi keskiajan tutkijoilta, jotka ovat tämänsuuntaisia teemoja käsitelleet omissa tutkimuksissaan. Sen sijaan 1900-lukuun keskittyneitä tutkijoita kutsu puhutteli ja saimme paljon hyviä ehdotuksia, joista vain osa voitiin ottaa julkaistavaksi. Teollisen yhteiskunnan kysymykset työterveydestä, kesälomista ja niiden säätelystä ovat lähellä suomalaista kokemuspiiriä.

Aikakauskirjan teemanumero käsittelee työn, levon ja väsymyksen kysymyksiä monesta eri näkökulmasta. Katariina Mustakallio nostaa väsymyksen työuupumuksen alhosta laajemmaksi kulttuuriseksi kysymykseksi, jossa hän pohtii antiikin roomalaisten käsityksiä kulttuurin rappeutumisesta ja sen mahdollisista parannuskeinoista. Tarkastelun kohteena on ajanlaskun alussa eläneen historiankirjoittaja Titus Liviuksen kulttuuria ja historiaa koskeva ajattelu. Livius löysi parannuskeinon kulttuurin rappeutumiseen historian tutkimuksesta. Liviuksen ”menneisyysterapia”, kuten Mustakallio sitä nimitää, antaa kiinnostavaa ajateltavaa historian tutkimuksen merkityksestä. Teksti tarjoaa muitakin ideoita: alun retoriikka, jossa pääkirjoituksen kirjoittaja esiintyy omia voimiaan epäilevänä tai kyseenalaistavana kulttuurisen väsymyksen ilmentymänä, on lainattu Liviukselta.

Suomalainen maatalousyhteiskunta on tuottanut monia sanontoja ja sananlaskuja, jotka viittaavat eri yhteiskuntaryhmien väliin suhteisiin ja erilaisiin aseisiin suhteessa työhön ja vapaa-aikaan. Tällainen on esi-

merkiksi sanonta ”Emännän/isännän on päivät ja työt, piian/rengin on pyhät ja yöt”. Päivällä ja töissä palkolliset olivat isäntäväkensä määräysvallan ja silmälläpidon alla, mutta sunnuntaina ja yöllä palkollisillakin oli omaa aikaa, jonka käyttöä isäntäväki ei samalla tavalla voinut määrätä ja määrittää. Vastaava ilmiö löytyy 1600- ja 1700-luvun Karibian sokeriplantaasien orjien elämästä. Orjien rinnastaminen suomalaisiin palkollisiin ei ole ollenkaan kaukaa haettua – itse asiassa Laura Hollstenin artikkeli osoittaa, että orjilla oli erittäin alistetusta asemastaan huolimatta auringonlaskun ja auringonnousun välillä omaa aikaa, jolla he saattoivat käydä kauppaa, viljellä kasvimaita, harjoittaa uskontoa ja tavata sukulaisia ja ystäviä. Kuu oli orjan aurinko samalla tavalla kuin sen on sanottu olleen torpparin aurinko.

Työelämän 2000-luvulla asettamiin haasteisiin kriittisesti suhtautuville lukijoille voi Hollstenin artikkelista löytyä muitakin kiinnostavia näkökulmia. Sokeriplantaasien raskeeseen työhön sisältyi tietoinen pyrkimys käyttää väsymystä hyväksi, koska osa orjanomistajista ajatteli, että väsyneet orjat eivät jaksaisi kapinoida.

Karibian orjataloudessa todettiin, että sairaudet verottivat orjien työtehoa. Samaan ongelmaan törmäsivät 1800-luvun terveysvalistajat, jotka korostivat terveyttä työmiehen ainoana pääomana. Mikko Jauho erittelee omassa artikkelissaan terveysvalistajien työtä, lepoa ja liikuntaa koskevia näkemyksiä 1800- ja 1900-luvun vaihteessa. Riittävää lepoa suositeltiin sekä ruumiillisen että henkisen työn tekijöille, mutta lepo ei suinkaan ollut itsetarkoitus vaan keino yl-

läpittää työteliäisyyttä. Hämmästyttävän lähelle kevään 2007 yleisönosastokeskusteluja tulee Terveydenhoitolehdestä vuonna 1923 julkaistu kirjoitus, jossa tytöille suositeltiin kotiaskareiden tekemistä. Kotityöt määriteltiin tytöille sopivaksi liikunnaksi.

Siinä missä Jauho käsittelee lääkäreiden ja terveydenhoidon ammattilaisten näkemyksiä työstä ja levosta, siinä Antti Malinen tuo hivenen myöhemmältä ajalta keskusteluun mukaan sosiaaliviranomaisten näkemykset työmiesten ja perheenemäntien väsymyksestä. Hän korostaa, että sotien välisenä aikana tuotiin erityisellä ponnekkueella esiin perheenemäntien väsymiseen liittyviä ongelmia. Malinen nostaa artikkelissaan selkeästi esiin väsymyksen ja ajankäytön sukupuolittuneisuuden, jota eri foorumeilla tuotettiin ja vahvistettiin eri tavoin.

Simo Mikkonen tarkastelee artikkelissaan Neuvostoliiton eliittiin laskettavia säveltäjiä kahdesta eri näkökulmasta. Hän raottaa ovea säveltäjien omaan vapaa-ajan viettoon samalla kun hän kirjoittaa heidän merkityksestään neuvostokansalaisten vapaa-ajan järjestämisessä. Säveltäjät olivat tärkeä osa valtion ideologista koneistoa, mikä näkyi heidän saavuttamassaan yhteiskunnallisessa asemassa.

Kesän kunniaksi Historiallinen Aikakauskirja vie lukijansa metsään, joka sekä vir-

kistää että väsyttää. Kirsi Laurén pohtii suomalaisten kertomia kokemuksia metsästä ja metsänomistuksesta ja osoittaa, että metsään liitetään monia erilaisia merkityksiä, jotka ovat sekä historiallisesti että kulttuurisesti muuttuvia. Kesäinen marjamatka taipuu moneksi riippuen muun muassa siitä, onko kyse taloudellisesta välttämättömyydestä vai omasta virkistyksestä. Laurénin siivittäminä lukijat voivat miettiä omaa luontosuhdettaan marjastaessaan, sienestäessään, pihakeinussa tai puistossa istuessaan. Ja voi sitä luontosuhdetta pohtia kotona neljän seinän sisälläkin.

*

Lopuksi suosittelen täysin epätieteellistä kesäistä työelämä/ajankäyttötestiä, jota voi kokeilla jonakin kauniina sadepäivänä. Jos pystyy lukemaan ahdistumatta 50 ensimmäistä sivua Ivan Gontsharovin romaanista Oblomov, elämänhallinta on mitä todennäköisimmin kunnossa. Mikäli Oblomovin päättämättömyys ja saamattomuus tuovat mieleen omat tekemättömät työt, lomailua on ehdottomasti jatkettava.

Hyvää kesää!

Pirjo Markkola
pirjo.markkola@uta.fi